

Nr 169.

Av herr **Ström, Fredrik**, om beaktande vid en reformering av skolväsendet av frågan om skolungdomens karaktärsdaning.

Regeringen har tillsatt en kommission, som skall företaga en översyn över undervisningen och folkbildningen i vårt land. Det synes då icke vara alldeles obefogat att även röster inom riksdagen ge sig till känna i denna utomordentligt viktiga fråga.

Vad då först torde böra understrykas är en erfarenhet, som väl envar har gjort vid många tillfällen, nämligen en alltjämt kvarstående oförmåga hos den uppväxande ungdomen (även den som genomgått folkskola med överbyggnader och t. o. m. även hos dem som genomgått några läroverksklasser) att skriva en någorlunda felfri svenska, att uttrycka sina tankar i skrift någorlunda klart, att förvärva sig en god skrivstil (piktur), att skaffa sig tillräckligt många ord för att behärska tal och skrift och att uttrycka sig logiskt och klart. Många människor kunna visserligen läsa men icke skriva riktigt, de ha svårt att fatta logiska resonemang. De äga en ganska ytlig allmänbildning och intressera sig därför ofta endast för ytliga ting. I tidningarna vilja de helst ha löst gods, som icke vållar huvudbry eller kräver eftertanke, de läsa ej sällan dålig litteratur (kolportageromaner), de vilja ha den allra lättaste radiounderhållningen, som icke ger varken hjärna eller hjärta något att grubbla över eller hänföras av. En hel del älskar pilsnerfilm och liknande skräp samt de undermåligaste teaterstycken. Detta gäller naturligtvis icke alla, långt därifrån, men tyvärr en så pass stor del av vår tids människor att en fara för förflackning föreligger. En dylik förflackning är dubbelt farlig i en tid som den nuvarande. Den kan hota på en gång demokratin och dess grundvalar: den personliga, individuella utvecklingen och den nationella egenarten. Det lär icke finnas en större fara för demokratin än en rotlös halvutbildning hos stora delar av ett folk, som därtill är underkastat den moderna teknikens mäktiga men i flera avseenden förslöande och förytligande påverkan.

Då ett angrepp på den andliga friheten genom censur, förbud och andra negativa inskridanden skulle vara att göra ont värre, kan ingen sådan väg förordas. Fastmer kan en utveckling till det bättre blott ske i frihetens friska luft och i ökade möjligheter till personlighetens fulla utveckling och den individuella människans stödjande i hennes strävanden till en dylik utveckling. Att skapa förutsättningar för envar att bli en god medborgare, en god människa och en god yrkesutövare med en fri andlig grund att stå på, med en fri horisont och med möjligheter till fritt val, fritt omdöme och fri över-

tygelse i alla offentliga ting och andliga strider måste vara skolans främsta uppgift. Alltså *både* färdigheter och vägledning, både kritik och positiv idealbildning.

Vad man då främst skulle önska i fråga om den svenska skolans reformering till kropp och själ är bl. a. följande.

De viktigaste elementära *färdigheterna* hos skolungdomen böra förbättras. Räkning, välskrivning, förmåga att skriva god svenska, förmåga att uttrycka sig muntligen med ett rikare ordval än slang och svordomar, bättre kunskaper i modersmålet och i historia är ofrånkomligt, om en god grund skall kunna givas den stora ungdomsskaran. Kanske bör även maskinskrivning ingå i den tidigaste utbildningen liksom räknetekniska hjälpmedel. Levande språk böra tidigt ingå i undervisningen, icke som nu först på ett senare stadium.

De klassiska språken och litteraturen ha ett så utomordentligt värde för språksinnets odlande, för kunskapstörstens väckande, för allmänbildningen, för karaktärsdanningen att dessa språk häst borde upptagas på skolschemat vid en mycket tidigare ålder hos barnen än som numera sker och göras obligatoriska i läroverkens alla högre klasser.

Lagkunskapen är det dessvärre kient beställt med hos svenska folket. Snart måste varje människa ha en advokat vid sin sida, vilket är både dyrbart och opraktiskt. En tidigt börjad undervisning i lagens huvudgrunder och i förmåga att orientera sig i lagarna bör vara en av skolans viktigaste uppgifter. Men så är ej fallet. Kortfattade, i stenstil skrivna läroböcker i de svenska lagarnas huvudstycken böra vara grundvalen. En dylik lärobok borde varje barn erhålla i skolan utan kostnad och en vägledning för dess studium givas. På samma sätt borde huvudinnehållet i rikets grundlagar lämnas barnen redan i folkskolan. Lagarna äro grundvalen för friheten. Ett folk, som icke känner sina lagar, inser icke alltid frihetens värde. Väl äro Nordens folk frihetsälskande av naturen, genom tradition och instinkt, men i en tid av dunkel och teknisk masspåverkan kan traditionen avtrubbas och instinkten förloras. Ett folk kan då genom bedrägeri lockas och luras att lämna frihetens väg.

Lagen lär också frihetens gränser och rätta brukande. Utan denna kunskap hotas friheten genom självsväld och missbruk. Demokratin har här sin Akilleshääl. En rätt kunskap om lagarnas innebörd, värde och bruk är den säkraste vägen till demokratin bestånd, och med demokrati menar jag ej blott en statsförfattning utan även en sinnesförfattning, grundad på den klassiska humanismen, kristendomen, folktraditionen och de demokratiska folkrörelserna.

Skolan skall icke blott vara en anstalt för inlärande av tekniska färdigheter, intellektuella övningar och andra förutsättningar för livets arbete, strävanden och strider. Skolan måste i lika hög grad vara en plats där den blivande medborgarens karaktär utdanas, där den unga människan får sin etiska och moraliska fostran. Varje tendens att beröva skolan denna dess

uppgift är en förbrytelse mot människovärdets (kristendomen och socialismen), humanismens och demokratins principer. Om en skola lär barnen skriva väl och räkna bra men icke förmår att framlocka den unges mänskligt goda sidor, icke förmår stärka hans karaktär, bekämpa dåliga impulser, motväga dåliga anlag, en sådan skola är en invalid och har förlorat sin själ. Skolan kan misslyckas i sin strävan, men den måste städse som en stor uppgift ställa karaktärsdaningen. Sker icke detta kommer förr eller senare en katastrof för hela folket. *Hur* karaktärsdaningen i skolan, från folkskolan till universitetet, skall ske är en fråga som pedagogerna må avgöra, *att* den skall ske och vara en huvuduppgift för skolan i ett demokratiskt samhälle måste vara ett axiom och en statsmakternas angelägenhet. Må man icke komma och säga, att den saken kommer icke skolan vid utan blott hemmet. I en tid då hemmen äro splittrade genom föräldrarnas arbetsförhållanden, genom arbetslöshetens och trångboddhetens nivellerande inverkan, genom nöjeslivets kommersialisering och storstädernas enorma utsvällning, kunna hemmen icke som förr bli vad de borde vara för barnens karaktärsutveckling. Härtill kommer att föräldrarna icke i skolan erhållit en grundläggande utbildning i sättet att fostra barnens karaktärer. Föräldrarna se nu för tiden, efter kapitalismens och storindustrialismens segertåg, huvudsakligen sin uppgift i att skaffa föda, kläder och en bädd åt barnen. Barnens rätta fostran ha de sällan tid eller utbildning för. Barnen få i stor utsträckning sin egentliga karaktärsutbildning på gatorna, i biograferna, på idrottsplatserna och i bästa fall i barnstugorna och scoutorganisationerna. *Om* scoutorganisationerna finge ordentliga anslag av stat och kommun, så att alla eller flertalet barn kunde dit anslutas, och *om* tillräckligt med barnstugor med kvalificerade lärare funnes, *om* särskilda för barn inspelade fostrande men ej tråkiga filmer genom statens försorg (stöd åt filmproducenterna under kontroll) kunde tillhandahållas och *om* idrotten kombinerades med nyttigt kroppsarbete i fria naturen och vägledning i karaktärsdaning och vett samt *om* idrotten och militärtjänsten inpräntade hos de unga mer än som sker nykterhet, vett och hänsyn, skulle skolans karaktärsdanande uppgift bära och kunna genomföras med statsmakternas försorg. Att Sveriges lärare, om de finge samhällets hela stöd, skulle kunna gå i land med en utvidgad karaktärsdanande uppgift behöver icke betvivlas. De äro en kår på en hög nivå, en sällsynt kvalificerad kår från den minsta småskolelärarinna på landet till professorn vid universitetet. Men dessa lärare måste ha de samlade medborgarnas, föräldrarnas och samhällets stöd i sin gärning mer än de ofta få. Det är ingen demokratisk uppgift att ge barnen alla friheter och lärarna ingen. Det är i alla föräldrars intresse att skolan får en fast hand, att läraren har en human men bestämd och otvetydig ledning i all den undervisning som sker, även i karaktärsdaningen. En slapp skola är något av det farligaste för en demokratisk stats bestånd. En skola måste lära ut både en människas, en medborgares rättigheter och plikter. Glömmer man plikterna, faller demokratin sönder och samman. Den för-

vandlas då till söndring, kaos och slutligen panik och blir ett lätt byte för yttre våld, inre demoralisation och tyranni. Bli människans och medborgarens plikter mot land och folk, frihet och rätt, sanning och samvete klart medvetna hos alla, så kan ingen opportunism, ingen s. k. statsnytta, ingen masspsykos, ingen undfallenhet, inga taktiska finter, ingen karriärism, ingen människofruktan bana väg för någon tyrann eller på annat sätt släcka frihetens ljus hos ett folk. Glömmer man å andra sidan rättigheterna, förvandlas ett folk snart till boskap, som som icke vet vad människo- och medborgarrätt är, ett lydigt redskap i en byråkratis, en organisations eller en diktators hand. Det är således i lika mån ett intresse för demokratin att både rättigheter och plikter bli levande realiteter i de ungas sinnen. Pliktkänsla och förmåga av de mänskliga rättigheternas hävdande är därför en del av folkets karaktärsdaning. Läraren är nationens, folkets, statens, individens verkliga ledare. Av honom beror i första rummet den unga generationens anda, och den anda ungdomen får blir därefter folkets.

Härmed är ingalunda sagt eller menat, att föräldrarnas ansvar för barnens karaktärsdaning avlyftes dem. Tvärt om! Få de unga en rätt karaktärsdaning på skolbänken, kvarbliver denna och ger föräldrarna större kompetens att handleda sina barn än om skolan icke haft tillräcklig tid och rum för sin andel i barnens karaktärsdaning. Härigenom underlättas lärarnas arbete.

Nu uppstår frågan, om den svenska skolan, folkskola såväl som läroverk och andra skolor, har tid för en mera krävande karaktärsdaning. Enligt mitt förmenande måste sådan tid skapas, även om terminerna härigenom måste förlängas och ferierna något inskränkas.

Slutligen måste några ord sägas om yrkesundervisningen. Den nuvarande storindustriella produktions- och arbetsprocessen med löpande band, själlösa tempoarbeten, hejdlöst jäkt, utsugning och halvinvalidisering av arbetskraften är onaturlig och omänsklig och måste leda till allvarliga samhällssjukdomar, om den icke hejdas. Dess hejdande lär väl komma med kapitalismens undergång genom det nuvarande världskriget. Vad efteråt kommer veta vi icke. Men vad än som kommer, komma yrkesskolor att krävas i oanad utsträckning. En reglerad och dock i huvudsak fri industri, lösgjord från en ohejdad och osund konkurrens' piska, ett modernt jordbruk, en livaktig från fjättrar befriad handel, ett hantverk i uppsving, ett konsthantverk i blomstring, nya och utvidgade kommunikationer, en starkt ökad, fri skeppsfart — allt kommer att kräva en obligatorisk yrkeskunnighet och massor av nya och utvidgade yrkesskolor. Undervisningen i yrkesskolan måste ej blott ge manuell yrkesfärdighet utan även bibringa eleven yrkesstolthet och arbetsglädje. Om detta kombineras med karaktärsutdanningen och med utvecklandet av kärleken till den andliga, nationella och sociala friheten, till landet, folket, dess heder och ära, dess välstånd och kultur, bör yrkesskolan bli en avrundning och avslutning på skolans uppgift som karaktärsdanare.

I anslutning till vad sålunda utvecklats hemställes,

att riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att frågan om den svenska skolungdomens karaktärsdanning måtte vinna ett särskilt beaktande vid planläggandet av den ifrågavarande reformeringen av landets skolväsen.

Stockholm den 23 januari 1941.

Fredrik Ström.
